

Վերջապահ «ժողովածու»։ ասարեա-
ցինք մեր տեսութիւնը, ցուցնով որ Բ.
բաժնի մասին աւելի չըկարողացանք
ընդարձակել մեր խօսքը, թէն յայտնի
նիւթ, թէն ամբողջ երեք տարի մեր
լրագիրները տուել են իրենց էջերում
գրանցից շատ մանրամասն նիւթեր։

Վերջում չը մոռանանք որ Վերջապա-
կան օգնութիւնը մի կատարեալ գե-
ղարեստական հրատարակութեան
սպասարկութիւն է թողնում զարգարւած
լինելով բաղաձիւկ պատկերներով ու
տեսարաններով։ Մի քանի խօսք էլ
գրանց մասին։

Ու նկարներ.
Այլազգային 8.—չորս օրգինակ նկար-
ներ. պատարաստած յատկապէս ժողո-
վածուի համար. I նոյն Արարատից ցած
գալը. II. Պայծառ եղանակ. III. Մար-
մարեան ծովից գիշերը. IV. Ճանապար-
հորդների նուրից դուրս գալը Մարմա-
րեան ծովում։

Սուրենեանց Վ.—չորս օրգինակ նկար-
ներ և ծաղկանկարներ 1. Աւետարան
Մատթ. գլ 11. 28. (եկայր առ յիս...)
2. բարեխիֆ (խորաքանդակ) էջմիած-
նեան ճաշակի. 3. Բանաստեղծութեան
ստեղծածայունը. 4. Հառանչանքի կա-
մուրջը։

Սուրենեանցի մասին մեր մէջ քիչ տե-
ղեկութիւն կայ, այն ինչ նամբ շնորհա-
լի նկարիչներից մինն է. անցնալ տա-
րուայ Մոսկուայում բացուած Զարգացան
ցուցանանքիում մեր վրայ գեղեցիկ
ապակութիւն թողցն հայ նկարչի
Հովհաննիսի վաղը։ Ժողովածուի մէջ
առաջ բերուածները մի մի նմուշ են
նկարչի գործերից. Ժամբ, պէշգաժ,
Փանտաղիս—ամեն իւր տեղն ունի
նկարչութեան մէջ. Աւելի ևս յաջող
կարիւն է համարել 3-դ և 4-դ նկարնե-
րը։

Գարբիէիանց Գ.—Սա մեր երկուս-
տեղ տաղանդաւոր ժանրիստն է, որի
գործերի հետ մենք ծանօթ ենք դեռ
«Որսա» գրքերից։ Հայը արթնելիս,
Հայ համայնք մի մի ճշմարտագոյն և
ուշադրութեան արժանի նկարներ են
մեր կեանքն և գեղարուեստը օտարնե-
րի առաջ պատկերացնողը։

Բ. կենդանագիր (portrait)։
Բողոքովին աւելորդ կը լինէր խօսել
այստեղ ժողովածուի մէջ տեղադրուած
բոլոր պորտրէտների մասին, որոնք
թուով 36 հատ են և լուսանկարչական
նկարներից ցինկոգրաֆիայով վերցրած
գործեր են։ Հայերից յաջող են Հայրիկ
(2 տեղ), Այլազգային, Սպանիան, Իդ-
վիլեան, Փանանեան, Օտարներից
Գլադստոն (2 տեղ), Դիլլան, Սասանի.
Գ. Տեսարաններ և տիպիկ թուրքա-
հայաստանի, Մեզր-Գովկասի և այլն։
Այս մասում մեծ մասամբ տեղադ-
րուած են «Մարա» և «Կիլիկիա» կլիշե-
ները (որի համար ժողովածուի խմբա-
գրութիւնը շնորհակալութիւն է ցայտ.
նում պ. Գուլամիբեանցին)։

Յորդանան վերջում մի քանի խօսք
և ժողովածուի խմբագրութեանը.
Հայկական բաժնում թէ նիւթերը և
թէ նկարներն ու պատկերները համա-
կրելի են ու միանգամայն համապատաս-
խան ժողովածուի նպատակին։ Եղբայր-
ական օգնութեանը յաջողուել է լինել
մի նոր հարուստ աղբիւր օտարների
առաջ մեր կեանքով հետաքրքրուողների
համար, բայց գրականական բաժնում,
լինելով համարեա մեր ներկայ և թէ
անցնալ գրական կեանքի բոլոր ճիւղերը,
զգալի է այն հանգամանքը, որ ոչ մի
տեսութիւն չկայ մ. ր պարբերական
մամուլի մասին։ Բացի գրանից, լինու
չկան մեր մամուլի գլխաւոր ներկայա-
ցուցիչների կենդանագրերը։

Չենք յիշում և այն մի քանի անմիջ
վերադարձներ (պատկերներ մէջ), որոնք
լուրջ նշանակութիւն չունենալով չեն
կարող ամենափոքր արատ բերել հրա-
տարակութեան. օրին. Մուշ քաղաքը

գրուած է Կիլիկիայում. էջմիածնի ճե-
մարանի հիմնադրողի կենդանագիր տակ
գրուած է «Գեորգ Վ» (հինգերորդ) փո-
խանակ Գեորգ Չորրորդի և այլն։

Ի սրտէս զովելով մեր մեծարելի հայ
ընկալից պ. Ջանչիկի ցոյց տուած
եռանդը դեպի թշուառ ազգակիցներն և
ցանկալով ժողովածուին լիակատար
յաջողութիւն, մեզ մնում է հրաւիրել
հայ կարող ընթերցողներին ուշադրու-
թիւնը՝ ձեռք բերելու այս պատուական
աշխատութիւնը, որը բացի դուռ մար-
դաբերական նպատակ ունենալուց, մի
գեղեցիկ զարդ ու հարուստ նիւթ կա-
րող է լինել հայ գրագէտի և բանասէրի
սեղանի վրայ։

Գոշ.

Մոսկուա. 15 հոկտ.

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ ԳՐԱՍ-
ԿԱՏՏԱՆՈՒՄ

Պարսկաստանում իւրաքանչիւր փոքր
ի շատէ գրամատեր և գիրք ունեցող
անձնաւորութիւն, բառիս բուն նշանա-
կութեամբ, դատաւոր է, քննիչ և պատ-
ժող իրենից անգործին։ Բացի այն բազ-
մաթիւ բանտերից ու դատարաններից, որ
ունի իւրաքանչիւր պաշտօնեայ, սկսած
վերելից մինչև յետին տասնապետը, հո-
գեորդաւոր, քիչ ու շատ ազդեցիկ մոլլան
ևս իրաւունք ունի կապելու արձակելու,
ինչպէս նաև գրաւառել, կալուածատէր
աղան։

Իրիցու մի հասարակ մահկանացու
դատ ունի մի աղայի հետ. եթէ գործը
դատարանին հասցնի, աղան անկայտնի
կերպով, ուրախալու է դիմացինի արդար
պահանջը, իսկ դատարանները, որոնք
գիտեն աղայի տմարդի վարմունքը,
փոխանակ գործը արդարացի վճռելու,
ԱՄԱՆԻՅԷՐ աղան դեղդիւ (ուղիղ է
աղայի ասածը) տանելով, դեռևս խելով
ոստիկանական տուգանքի էլ են են-
թարկում, իսկ աղան, մի քանի դառն
չայ փոքրի (թէյի փող) դնելով մեծ
ոստիկանի ձեռքը, հեռանում է։

Վայր եկել տարել է այն գանգատա-
ւորին, որ գործ պէտք է ունենայ դա-
տարանների հետ մի քանի ամիսներով,
մանաւանդ երբ գործը բարձր դատա-
բանների հետ է։

Պարսկական բարձր դատարանները
բաղկացած են 3 սենեակներից. առա-
ջինի մէջ բաղմած է լինում մեծ դա-
տաւորը, իրի նա նահանգապետ, ընդ-
հանուր ոստիկանապետ կամ մի ուրիշ
բարձր պաշտօնեայ, իսկ երկրորդի մէջ
գետեղուած է գրաւառարիտանա, այսինքն
դատարանի մ օւ շ ի ր տ շ ու (մեծ
գրագիր) գործելու տեղը, որ իւր երկու
օգնականներով անդադար գրում է հրա-
մանագիր, այս կամ այն գաւառական,
գիւղական և այլ պաշտօնակիցների վրայ
և յետոյ ներկայացնելով դատարանին
ուղարկում է ըստ պատկանելոյն, մի
որեկից ծառայի ձեռքով, որին կաշու
են մ օւ ու ր և որը նամակատիրօջից
ստանում է գրամական փէշը։ Այդպիսի
փէշը չենք ունենալ և պահանջուած Պարսկաս-
տանում պետական ծառայողների ապ-
րուստը, որովհետև ծառայողներին առ-
ճիկ տալու սովորութիւն չկայ Պարս-
կաստանում։ Երբորդ սենեակը յատկաց-
րած է ստորին ծառայողների համար,
այսինքն այդտեղ նստած է լինում դա-
տաւորի ոստիկանապետը մի քանի
ոստիկաններով. սպասաւորները, որոնք
նոյն սենեակում դատաւորին և նրա
մեծ հիւրերին թէյ և կալիւան (նարգիլ) են
մատակարարում։ Այդտեղ են լինում
երբեմն նաև պատուաւոր գանգատաւոր
ներ չորսով, իսկ հասարակ գանգատա-
ւորները սպասում են նախասենեակում,
սպասելով դատաւորի դուռն գալուն,
որպէս զի իրենց գանգատը ներկայաց-
նեն։ Որովհետև Պարսկաստանում,
պարսիկները մէջ, կռիկներով սենեա-

կում մուտք գործելը սովորութիւն չէ,
այդ պատճառով յատկապէս մի ծառա-
յողի յանձնուած է պահպանել սենեակ
մտնողի կռիկները, որպէս զի չգորդա-
ցուին։ Ի հարկէ, այդտեղ ևս կռիկնե-
րի աւել մի քանի շահի պէտք է զնի
կողակապահի ձեռքը, ապա թէ ոչ միւս
անգամ եկած ժամանակ բոկոտն պիտի
վերադառնայ տուն։

Յաճախ պատահում են երկու հաւա-
սար ուժերով գանգատաւորներ. այդ
դէպքում դատողներն իրենց յատուկ
խորամանկութեամբ երկու կողմից էլ
այնչափ կաշառներ են վերցնում գործը
ամիսներով ձգձգում. դատարաններն
ի հարկէ իւրաքանչիւրին դատի յաջո-
ցութիւն են խոստանում. ի վերջոյ գան-
գատաւորները ձեռք են վերցնում
դատարան գնալուց կամ գրաւոր խնդ-
րքով դիմում են սաղաքագմին, շահին,
որոնք հեռագրերով հրամայում են
գործը վճռել արդարացի. սակայն երբ
է պատահել, որ պաշտօնեաները այդ-
պիսի հրամանագրերը չուտափոխթ
գործաւորը Օթոցի տակը փխում են
շատ այդպիսի հրամաններ։

Իսով բանի Պարսկաստանում կա-
մայականութիւնը տիրապետում է ա-
մեն խաւերում. դատարանը քաղաքա-
վարութեամբ փող ձեռք բերելու տեղ է,
որ նոյն իսկ աղատ այցելուն ստի-
պուած է փող բաժանելու ստորին
պաշտօնեային, հակառակ դէպքում
ծառայողները գանգաւոր չողորթութե-
լինենքով այցելուի յետինքն ընկած,
որպէս թէ պատուելու համար ճանա-
պարհ են դնում և սկսում անտեղի գո-
վասանքներ մինչև որ այցելուն ամաչե-
լով մի բան է տալիս մէկին, որը բաժ-
նում է իւր ընկերների մէջ։

Որովհետև կրօնաւորների ազդեցու-
թիւնը աւելի զօրաւոր է, քան մարա-
նաւոր իշխանների, այդ պատճառով
կրօնական ներկայացուցիչներն աւելի
ճնշումներ են գործադրում ժողովողի
վրայ, և իրենց ազածը կատարում ան-
արգելք, իսկ մարմնաւոր իշխանութիւ-
նն անկարող է լինում զսպելու կրօնա-
ւորներին, որոնք իրենց գործերը շատ
անգամ բարձրից են բռնում, այնպէս
որ մարմնաւոր իշխանութեան դեր են
կատարում։ Մարդասպանը, աւազակը
կամ ոճիւր կատարողը եթէ կարողացաւ
մի կերպ իրեն ձգել մի որեկից կրօնա-
ւորի տունը—ազատուել է արդէն. նոյն
իսկ գահաժառանգը այնու չի կարող
հանել տալ այնտեղից ոճրագործին,
որովհետև հակակրօնական գործ կրկին
այդ, կամ, աւելի ուղիղը, կրօնաւորների
խուժան գործը որ կազմում է ժողովուր-
դը, քաղաքային կանէ կառավարութեան
դուռը, որ համարձակում է բռնութիւն
գործ դնել մեծ մարգարէի յաջորդների
վրայ։

Հայոց առաջնորդարանը յաղգուած է
թէ պարսիկ կրօնաւորների և թէ իշ-
խանութեան կողմից և, պէտք է ասել,
որ այդ յարգանքի նորհիւ է որ լուսն է
նրա ամեն մի առաջնորդը. թէն թիւ
ուշ, սակայն ի վերջոյ մի բան գործա-
դրում է։ Եթէ առաջնորդը խելք
զլին մարդ է, հոսոսներին լսող չէ
(պարսկահայերն էլ ունեն իրենց հո-
սոսները, որոնք թարգմանում են ա-
ղաներ), երկրի հանգամանքներին շատ
են քիչ ծանօթ է, կարողանում է մի
կերպ ետալ տանել պատասխանատու
կոչումը։ Մանաւանդ խելացիութիւն է
հարկաւոր այն դէպքում, երբ հայոց
ներկայացուցիչը գործ ունի Վեննայի
ոսկիներին ու սեպուրիւնների հետ։ Պէտք
է ասել, որ ճիւղիտական խորաման-
կութիւնը միացած ոսկիների հետ,
միշտ կուսում է հայոց առաջնորդարանի
դէմ. կառավարութեան պաշտօնեաները
չեն մարտ մուսանում են հարկաւոր յար-
գանքը, ոսկիները բոլորովին կուրաց-
նում են նրանց, իսկ առաջնորդը վա-
բանման մէջ է գտնում։

Երբեմն պատահում է, որ առաջնոր-
դարանը գործ է ունենում կրօնապետ-
ների հետ, որոնք ունին հպատակ հայ
գիւղացիներ այդ դէպքում առաջնորդը
ստիպուած է լինում խելացիով գործը
վերջացնել, որովհետև եթէ կառավա-
րութեանը դիմէ, կառավարութիւնը չի
կարող ոյժ գործադրել, հետևաբար մը-
նում է խելացիով մի բան անել, եթէ
այդ էլ յաջողուի։
Ինչ կարելի է անել, քանի որ երկ-
րի գրութիւնը այդպէս է պահանջում։
Պալուսի.

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ

ԱՍՏՈՐԱՐ, 2 նոյեմբերի. — Ամբողջ
երկու շաբաթ է, որ Բագուի քրէական
դատարանի ճիւղը քննում է այստեղի
մի շաբթ դատաւարտեալների գործը։
Աւելորդ համարելով յիշելու բոլոր գոր-
ծերի մանրամասնութիւնը, մենք մի-
այն կանգ կառնենք երկու դատաւար-
տեալների գործի վրայ, որոնք զուրկ
չեն հասարակական նշանակութիւն ու-
նենալուց. ինչպէս յայտնի է, ամեն
տեղ էլ մասնաւոր ինքնակոչ Զեյու-Զեյու-
Զեյու-Զեյու-Զեյու է, որոնք անպատ-
կառ ու անխիղճ կերպով շահագործում
են միամիտ մարդկանց հաւատն ու
զրպաւուն։ Բագուի քրէական դատարանի
ճիւղը իւր քննութեամբ ցոյց տուց, որ
միւր Ասիաւարդն էլ զուրկ չէ այդպիսի
Զեյու-Զեյու-Զեյու, որոնք հաւատարիմ մը-
նալով իրենց սկզբունքին, ինչպէս ա-
մեն տեղ, նոյնպէս և այստեղ, օտարա-
փիլի կերպով կեղծքերիս են եղել միւս.
միտ ու պետական օրէնքից անտե-
ղեակներին։

Ստորեկ պատմածս յանցանքի հեղի
նակ սպանող Երեանի նահանգից, յու-
նադաւանութիւնը ընդունած մի հայ է
Արշակ Բաբայանեան ազգանունով. բայց
այստեղ իրեն կեղծ Աղէքսանդր Զաւա-
րէկեան հռչակած։

Մրանից մի քանի տարի առաջ Ար-
շակը իւր հայրենիքում դանազան յան-
ցանքներ գործելու պատճառով արտ-
րուել է Սիբիր, որտեղից մի երկու
տարուց յետոյ Բաբայանայն թողուու.
Թեամբ, յետ է դառնում իւր հայրենիք
որոշ ժամանակով. Հայրենիքում թոյ-
լատրուած ժամանակը անցնելուց յե-
տոյ պարտաւորում է յետ դառնալ կըր.
կին իւր արտաքինալը, ինչպէս և ա.
նում է. սակայն ճանապարհին Արշակը
հրապուրելով սախաբացիներին միւս.
մըտութիւնից որոշում է մնալ այստեղ։

Առաջին տարիներում Արշակի գոր.
ծերը շատ յաջող են գնում, որից և
օգտուելով իւր Զեյու-Զեյու դրպանը ան.
նըկատելի կերպով թափ է տալիս.
Անցնում է միքանի ժամանակ և մեր
«Զեյու» նկատում է, որ իւր կեղծքնե-
րից մի քանիսի պոչն արդէն բացւում
է և պէտք է բացուի, ուստի մի գեղե-
ցիկ օր իրեն հետ վերցնելով շատ դո-
կումենտներ և իւր մի կլինետից էլ
850 ռուբ. չըսնում է Այստեղ պէտք է
լինի, որ 850 ռ. խաբելով ստացած է
լինում տեղիս արքունի գանձարանից.
Ոստիկանութիւնը սկսում է փնտրել
բայց, աւաղ, մեր «Զեյու» չկայ ու չկայ.
Միքանի ժամանակից յետոյ լուր է գա-
լիս թէ Արշակը Սիբիր է փախել, ուս-
տի և տեղիս ոստիկանութիւնը հեռա-
գրով ձերբակալել է տալիս և բերում
տեղս։

Արշակի գործած զեղծումներն այն-
քան շատ էին, որ դատարանն ամ-
բողջ երկու օր գրա գործն էր
քննում։ Դատարանը մեղաւոր ճա-
նաչելով Արշակին — հաստատութեանը
խաբելուն ու գանազան գոմարներ
կլանելուն, բ) կեղծ անտան տակ
ապրելուն և գ) ուրիշ սեպականու-
թիւնն ապօրինի կերպով իւրացնելուն
համար—դատաւարտեց 8 ամիս բերդ-

արգելութեան կալանաւորների վաշտում
և վերջը մշտական արտոյ Սիբիր.
նախապէս գրկելով բոլոր իրաւունքնե-
րից։

Պատմում են, որ մեր Զեյու-Զեյու-
Զեյու-Զեյու-Զեյու դատարաններում
պաշտպանելիս մինչև իսկ ազգայնական
նշան է կրելիս եղել իւր կրծքին, թէն
ակադեմիայի երես չտեսած։

Երկրորդ դատաւարտեալը էլ ի յունա-
դաւանութիւն ընդունած մի հայ էր
Մարգարեով ազգանունով, որը միգա-
դրում էր վաշխաւորութեան համար.
Դատարանը հաստատելով Մարգարեովի
վաշխաւորութիւնը, դատաւարտեց արտոյ
Օրէնքով շահանգը 4 տարի ժամա-
նակով, կանխաւ գրկելով բոլոր անձնա-
կան առանձին իրաւունքները, ինչպէս
յայտնի է, վաշխաւորներին պատժելու
օրէնքն այնքան հին չէ, ուստի և, որ-
քան մատերում ենք, սա ամբողջ Ան-
դրկասպեան երկրում առաջին օրինակն
է, որ վաշխաւորն ստանում է իրեն ար-
ժանի պատիժը։

Մենք ուրախ ենք, երբ յանցագործը
պատժում է, բայց աւելի ևս ուրախ
ենք այն դէպքում, երբ պատժուողը
յանցաւոր է ոչ թէ մի անհատի դէմ,
այլ մի ամբողջ համայնքի, մի հասա-
րակութեան դէմ։

Արձանագրելով այս փաստերը մենք
չենք կասկածում, որ այն մարդիկ,
որոնք ազգայնական պէս ծծում են հասա-
րակութեան արեւը, մի փոքր չեն
վաղանի իրենց բռնած դադարի ըն-
թացքը կասեցնելու։

Մազալուն այն էր, որ ինչպէս պատ-
մում են, Ասիաւարդի քահանայական
յայտնի աղմուկների ժամանակ մի որոշ
կուսակցութեան քահանայական թեր-
թին ստորագրած ծխականներից մէկն
էլ մեր «Զեյու» է եղած...

Նիկիկ.

ԲԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ

ՄԻ ԱՂԿԱՆԻ ՆԻՍՏ ԱՍՏՈՐԱՐԻ ԳՐԱ-
ԼԱՍՏԱՆՈՒՄ

Աւտարական պարլամենտում այնպի-
սի անցքեր են տեղի ունենում, որոնց
նմանը տեսնուած լուսած չէ. Լրագիր.
ները լին են հոկտեմբերի 28-ի (նոյեմ-
բերի 3-ի) աղմուկի նիստի նկարագրու-
թիւններով. Բայց նախ, քան այդ նկա-
րագրութիւններն առաջ բերելը, երկու
խօսքով ներկայացնենք իրերի դրու-
թիւնը։

Պարլամենտի աշխողմեան կուսակ-
ցութիւնը, որ մեծամասնութիւնն է կաղ-
մում, անպատճառ կամենում է անց-
կացնել Ունգարիայի հետ կայացրած
համաձայնութիւնը մի տարի ժամա-
նակով ևս երկարացնելու մասին առա-
ջարկած օրինագիծը, իսկ ձախակող-
մեան կուսակցութիւնը (փոքրամասնու-
թիւնը) այդ բանը քննուելիք խնդրու-
թիւնը հերթի խանգարումն է նկատում և
ուզում է, որ նախ վճռուի լեյոյների
խնդիրը։ Այդպիսով զէմ յանդիման են
կանգնած մի կողմից կառավարական
մեծամասնութիւնը, միւս կողմից ընդ-
դիմադիր փոքրամասնութիւնը։

«Ուսու. գործ»-ը հոկտեմբերի 23-ի
նիստի հետեւալ նկարագիրն է տալիս

Պատգամաւորների ժողովի գնաժակ
նիստը ժամը 5 ին 45 ըրպէին ընդհա-
տուեց և ժամը 7 ին 25 ըրպէին ընդը-
սուեց հրապարակական նիստը, բայց
նիստը բացուելուն պէս ձախը, սարա-
փիլի աղմուկի մէջ, սկսեց պահանջել,
որ շարունակուի դեմիակ նիստը։ Սա
կայն մեծամասնութիւնը վճռեց, որ այս
նիստը պիտի նուիրուած լինի Ունգա-
րիայի հետ կայացրած ժամանակաւոր
համաձայնութիւնն երկարացնելու խնդ-
րին։ Այդ բանը դարձեալ մեծ աղմուկ

- 3